

Dr. Pavla Štrukelj
(1921–2015)

355

Dr. Pavla Štrukelj (Dokumentacija SEM)

V Slovenskem etnografskem muzeju nas je pretresla žalostna novica, da je 20. septembra 2015 v 95. letu umrla dr. Pavla Štrukelj. Rodila se je 28. junija 1921 v Štrukljevi vasi, v Vidovskih hribih nad Cerknico. Bila je drugi otrok od devetih očeta Jožeta in matere Marije, po domače Majerčkove. Odraščala je v nadarjeni družini. Njen oče je bil izučen kovač, obenem pa zdravilec živine in pred drugo svetovno vojno tudi župan pri Sv. Vidu. Pavlo in še dva sinova je poslal študirat

v Ljubljano, vse ostale pa je dal izučiti različnih obrti. Tako je Pavla pri trinajstih začela obiskovati klasično gimnazijo in šolanje nadaljevala na učiteljskišću. Po diplomi leta 1943 se je hotela zaposliti kot učiteljica, a ji je bilo zaradi političnih razmer to onemogočeno. Odločila se je za nadaljnji študij, najprej paleontologije in geologije ter nato etnologije. Leta 1954 je diplomirala iz etnologije in leta 1965 še doktorirala z disertacijo "Kultura Ciganov v Sloveniji in problem njihove asimilacije". Leta 1955 se je zaposlila kot kustodinja za neevropske zbirke v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani. Od leta 1964 do 1990 pa je vodila Muzej neevropskih kultur v dvorcu Goričane pri Medvodah.

356

Bila je etnologinja prve povojne generacije. V t. i. Orlovih raziskovalnih ekipah je največkrat raziskovala po več področij hkrati. Tako v Loški dolini šege, verovanja, prehrano, lov, čebelarstvo in prevoznništvo, potem življenje peric v ljubljanski okolici, prav kmalu pa se je težišče njenega strokovnega zanimanja premaknilo na vraževerje, do tedaj belo liso v slovenskem etnološkem raziskovanju. Ob vraževerju je nujno trčila tudi ob Rome; njihovo življenje jo je tako pritegnilo in fasciniralo, da je posvetila dovršen del življenja prav raziskovanju tega, kljub nenehnemu zatiranju in preganjanju, trdoživnega naroda. Za Rome se je odločila ne le iz znanstvenih nagibov, ampak tudi zato, da bi jim pomagala do lepšega življenja, kot je zapisala sama. Svoje dolgoletno delo je okronala z monografijama *Romi na Slovenskem* (1980) in *Tisočletne podobe nemirnih nomadov: zgodovina in kultura Romov v Sloveniji* (2004). Redno so jo vabili na konference, vladne komisije in okrogle mize o Romih. Še 31. julija letos se je udeležila ustanovnega "Odbora za izkop in pokop umorjenih Romov med drugo svetovno vojno na področju Slovenije" v Črnomlju. Bila je naša vodilna romologinja.

Že v petdesetih letih je skrbela tudi za neevropske zbirke predmetov, ki so sodile med najstarejše muzejske zbirke Slovenskega etnografskega muzeja. V šestdesetih letih, ko je Slovenski etnografski muzej pridobil goričanski baročni dvorec v bližini Medvod in ga namenil že tedaj bogatim muzejskim zbirkam neevropskih kultur, je dr. Pavla Štrukelj postala prva kustodinja in hkrati vodja oddelka neevropskih kultur, ki je prav kmalu prerasel v samostojen muzej – vsaj v vsebinskem, če že ne v formalnem pogledu. Skoraj trideset let je opravljala dela muzejskega vodje, muzejske bibliotekarke, dokumentalistke, pedagoginje, kustodinje za stike z javnostmi, strokovne svetovalke (ljudem, ki so potrebovali informacije o predmetih z drugih kontinentov) in nenazadnje – izvajala je vse primarne naloge, ki jih je muzej zahteval od nje (zbiranje, varovanje, komuniciranje in razstavljanje muzejskega gradiva). Po svoji etnološki specializaciji pa je bila afrikanistka, amerikanistka, sinologinja, japonologinja in še marsikaj. Potovala je tudi na različne konce sveta, od Faroerskih otokov na severu do Senegala in Kenije na jugu ter ZDA na zahodu in Indije na vzhodu.

Z dr. Pavlo Štrukelj sem se prvič osebno srečal kot študent etnologije sredi 70. let prejšnjega stoletja. Grad Goričane oz. Muzej neevropskih kultur je bil za nas študente, ki smo radi potovali in šli študirat etnologijo predvsem zaradi tujih kultur, nekakšen center sveta oz. središče številnih neevropskih kultur. V tistem času še ni bilo interneta, televizijske dokumentarne oddaje so bile skromne,

pa tudi tovrstne etnološke literature ni bilo prav dosti. Čeprav je bila takratna Jugoslavija neuvrščena in je imela odlične stike prav z azijskimi, afriškimi in latinskoameriškimi deželami, o njih in njihovih kulturah ni bilo na voljo dovolj informacij. To "praznino" pa je odlično zapolnjeval Muzej neevropskih kultur pod vodstvom dr. Pavle Štrukelj. Sanje vsakega študenta so bile – praksa v Muzeju neevropskih kultur, o službi v tem muzeju pa si niti sanjati nismo upali! Na oddelku za etnologijo ljubljanske Filozofske fakultete je v 70. letih zrasla generacija študentov – svetovnih popotnikov, ki so tako rekoč z nič ali malo denarja potovali po najrazličnejših deželah tretjega sveta. Seveda smo se s temi izkušnjami, potrebami, željami in idejami morali nujno srečati tudi z dr. Pavlo Štrukelj oz. Muzejem neevropskih kultur v Goričanah. Imel sem to srečo, da sem lahko opravljal muzejsko prakso, ko je v Goričane prišla razstava o Aztekih Mehškega nacionalnega antropološkega muzeja. Vsak dan sem prihajal k Pavli v Slovenski etnografski muzej na Prešernovi cesti v Ljubljani, od koder sva se z njenim avtom odpeljala v Goričane, postavljala azteško razstavo in se veliko pogovarjala. Takrat sem se zavedel njene izjemne razgledanosti in njenega znanja.

Po diplomi leta 1980 sem moral najprej za letno dni v vojsko, potem pa me je pot zanesla na Ptuj, kjer sem ostal dve leti in pol. A v meni je ves čas tlela želja, da bi se poklicno ukvarjal z neevropskimi kulturami. Poleti 1985 sem spoznal doktorja pomorske biologije, Nemca, ki me je zaposlil za pol leta v tedaj vse bolj odprti Ljudski republiki Kitajski. Ta "kitajska izkušnja" me je "zaznamovala". Po vrnitvi domov sem sicer dobil službo v Mestnem muzeju v Ljubljani, kjer sem ostal tri leta in pol. A spomladi 1990 so iskali nekoga, ki bi nadomestil dr. Pavlo Štrukelj, ki je odhajala v pokoj. Njen nesojeni naslednik je bil pred mano sicer Ivan Šprajc (danes svetovno znani astroarheolog), ki pa v Goričanah ni videl perspektive za svojo poklicno kariero. Imel sem res neznansko srečo, da sem se pojavil na pravem mestu v pravem trenutku in aprila 1990 sem se zaposlil v Muzeju neevropskih kultur na gradu Goričane. Prevel sem Pavlino muzejsko dediščino. Časa mi je dala le tri dni – v zelo globoko "muzejsko vodo" sem skočil tako rekoč na glavo! Na srečo sem se naučil "muzejskega plavanja" v prejšnjih muzejskih službah in pri dodatnem muzeološkem izobraževanju. Pavlina dediščina je postala moj življenjski izziv. Kot petintridesetletni etnolog sem imel dosti energije, ambicij, znanja in želja, kot muzealec in že večletni član ICOM-a pa tudi zadosten vpogled v svetovno muzejsko področje etnografskih muzejev, ki so se prav v tem desetletju začeli osvobajati kolonialnih oklepov, ki so jih določali skoraj stoletje. Etnografski muzeji po svetu so se začeli radikalno spreminjati, postali so inkluzivni, se preimenovali – večinoma v Muzeje svetovnih kultur ter spreminjali svoje konceptualne vsebine, uglasene s teoretskimi spoznanji postkolonialnih in kulturoloških študij po svetu. Zaradi sesedanja baročnega dvorca sem se moral začeti ukvarjati z zelo banalnimi vprašanji iskanja finančnih sredstev in gradbene obnove, a hkrati sem zasnoval nov koncept muzeja, ki sem ga objavil tudi v Etnologu. Moj prvi "veliki uspeh" na novem delovnem mestu, s katerim sem upravičil Pavlino zaupanje, je bil odkup Petkovškove afriške zbirke, ki so jo dediči nameravali odpeljati.

Ob prevzemu Pavline muzejske dediščine ni nihče pričakoval tako revolucionarnih družbeno-političnih sprememb, kot so se zgodile z osamosvojitvijo junija

1991. Dobili smo Zakon o denacionalizaciji, ki naj bi Rimskokatoliški cerkvi poleg številnih drugih nepremičnin in posestev vrnil tudi nekdanji škofijski dvorec Goričane pri Medvodah. Na srečo tedanji nadškof Šuštar in vrh Rimskokatoliške cerkve v Sloveniji ni bil zagret za grad Goričane, želeli so le kompenzacijo v obveznicah, ki pa je "obležala" v nekem predalu nekega državnega birokrata. Grad Goričane, ki ga je spodjedala talna voda, ki je kazal mnoge posledice dotrajanosti in starosti, a je bil v njem že skoraj trideset let zelo obiskan Muzej neevropskih kultur, dolgo časa edini tovrstni muzej v nekdanji Jugoslaviji, smo začeli po Pavlinem odhodu v pokoj temeljito gradbeno obnavljati. Čutil sem zavezanost ne le muzejski in etnološki stroki, temveč tudi dr. Pavli Štrukelj, da se kar najbolj angažiram v zvezi z obnovo. Žal v vodstvu matične hiše v Ljubljani niso delili mojega mnenja. Pojavilo se je na stotine problemov v zvezi s financiranjem, a obnova se je kljub temu počasi nadaljevala. Cilj je bil sodoben etnografski muzej, dostojen muzejske dediščine dr. Pavle Štrukelj. Gledano z današnjega zornega kota so bila 90. leta glede obnove dvorca Goričane, muzejske dediščine dr. Pavle Štrukelj, polna najrazličnejših manipulacij in političnih spletk z naslednjim končnim izidom: vrnitev dvorca in pristave RKC, selitev neevropskih zbirk v takratne depoje SEM-a v Škofjo Loko, zmanjšanje prostora za predstavitev neevropskih kultur z 2000 m² na 200 m², se pravi desetkrat manj, in nepovratna izguba približno milijona evrov davkoplačevalskega denarja. Škoda, neznanska škoda!!! A Slovenija pozna še kup podobnih zgodb.

Pavla je bila posebna! Nekateri je niso marali, celo sovražili so jo in jo spotikali z največjimi hudobijami. Prijateljke pa je našla med najbolj ponižanimi in razžaljenimi – Romi. Kjer koli, kadar koli se pogovarjam z Romi o dr. Pavli Štrukelj, govorijo o njej z največjim spoštovanjem in ljubeznijo.

Če pogledamo z objektivne distance, je delala čudeže, seveda pa marsikdaj tudi ni zmogla vsega. V tridesetih letih dela je organizirala osemdeset razstav, pisala kataloge in članke, pridobila več kot deset tisoč predmetov z vseh celin, skrbela za dve veliki stavbi (dvorec in pristavo – galerijo) ter sprejela in vodila na tisoče obiskovalcev. Številni Slovenci in Slovenke se je bomo spominjali po neverjetni življenjski energiji, zanosu, izjemni delavnosti in humanem odnosu do soljudi vseh polti in kultur tega sveta.

Ralf Čeplak Mencin